

1 Kindonwaardig

Een anoniem persoon stopt 's nachts een videoband in de bus. Op die band worden mannen en vrouwen die op leeftijd zijn, geïnterviewd. Blijkens hun verhalen hebben ze een deel van hun jeugd in een kindertehuis doorgebracht. De kleding, kapsels en brilmonteren inschattend zijn deze opnames eind jaren tachtig gemaakt; de periode waarover de ouderen spreken zal tussen 1920 en 1930 zijn.

In een groot en naargeestig gebouw heerst een streng regiem waar weinig spelen en veel straffen het pedagogisch beleid bepalen. Er mag door de kinderen vaak overdag en zeker 's avonds niet gepraat worden. Sancties variëren van een paar uur met een stuk zeep in je mond in de hoek staan tot wekenlang elke avond voor het slapen gaan een grote schep zout moeten innemen: dan is je mond snel kapot van binnen, en dat leert je wel je mond te houden. Je krijgt één keer per week een schone onderbroek, en toiletpapier bestaat niet. Elke zaterdagavond moeten de kinderen hun onderbroek tonen: is die niet schoon meer, dan moet een kind uren lang op zijn knieën op zijn vingers op de houten vloer zitten, of het krijgt de badstraf: met kleren en al in een ijskoud bad, waarbij het hoofd steeds onder water wordt geduwd, tien, twintig, dertig keer, net zolang tot het kind bijna stikt. De geïnterviewde ouderen kunnen het na al die jaren nog steeds niet met droge ogen vertellen.

De badstraf komt ook goed van pas voor als een kind per ongeluk in zijn bed heeft geplast – de ex-pupillen spreken over de periode waarin ze twee tot zeven jaar oud waren. Ook hier is de therapie het koude bad in, het kind steeds onderdompelen en het net niet laten verdrinken, en dan met de natte koude kleren het natgeplaste bed weer in. Oudere jongens moeten daarbij assisteren; weigeren zij, dan ondergaan zij hetzelfde lot. Een ander pedagogisch hoogstandje als therapie op het bedplassen is dat een kind gedurende de dag een po moet volmaken, waarna het met een volle po op zijn hoofd de speelplaats rond moet lopen. De broeder loopt naast het kind en probeert het kind – door het steeds met een stok te slaan – uit zijn evenwicht te brengen. Uiteindelijk kan zo'n kind de po niet

goed recht houden, en lopen urine en ontlasting over het gezicht in de kleren. Dat gebeurt ook hartje winter, bij acht graden vorst.

Er is weinig te eten, en alles wordt bestraft met ten minste een aantal dagen geen eten. Ligt een kind 's avonds met een hongerige maag in bed, dan leggen de broeders twee heerlijk geurende boterhammen op zijn gezicht, maar het is verboden te bewegen. Vallen de boterhammen van zijn gezicht, dan volgt de stokstraf: handen uitsteken waar met een stok een aantal malen hard op wordt geslagen; voor elke keer dat het kind zijn handen (misschien als reflex) terugtrekt, komen er vijf slagen bij. Regelmatig wordt een kind opgesloten in een donkere kast, soms dagenlang, zonder eten en drinken, en naar het toilet gaan is er niet bij. Je mag er pas uit als je na die dagen om vergiffenis smeekt en bereid bent de voeten van de dienstdoende te kussen.

Hoewel de geïnterviewde personen met verstikte stem en onderdrukt gesnotter hun verhalen vertellen, tonen de foto's uit die tijd lachende kindergezichten, want 'we wisten niet beter'. Enig contact met de buitenwereld was er niet. En blijkens het onveranderlijke pedagogisch beleid andersom ook niet.

Ofschoon al op de Nationale Tentoonstelling voor Vrouwenarbeid (eind 19de eeuw te Amsterdam) verkondigd wordt dat gezinsopvoeding ook voor tehuis kinderen het primaat dient te hebben, duurt het in de doorsnee residentiële instelling nog tot de jaren vijftig voordat het gezinspatroon wordt nagebootst: met kleinere leefgroepen, een andere 'gestichtsmentaliteit', enzovoort. In deze roomse instelling komen pas eind jaren zestig de eerste veranderingen op gang; het blijkt te laat, want in 1971 wordt zij gesloten.

Dat alles gebeurt niet in een onwetend Nederland. In het eerste kwart van de vorige eeuw verschijnen pamfletten van D.J. Broekhuizen met ongezouten kritiek op de gang van zaken in instellingen in het algemeen en deze instelling in het bijzonder. In zijn vierde boekje met de fraaie titel *Misdadig Rooms Nederland* verhaalt de auteur van alle soorten straffen die de afgelopen jaren in deze instelling in de praktijk gebracht worden, inclusief de daarbij behorende namen van daders en slachtoffers. Nadat hij een proces van smaad en laster van de regenten aan zijn broek gekregen had, verscheen er niets meer van zijn hand.

Een beroemde Nederlander is mijn dorpsgenoot Johannes Goropius Becanus (1519-1572). Hij wordt geboren in 1519 in de vlek Gorp, een buitengebied van Beek (Hilvarenbeek). Zoals in die tijd gebruikelijk verlatiniseerde hij zijn naam, en zo wordt Jan van Gorp van Beek Johannes Goropius Becanus.

In 1539 promoveert hij tot *licentiatus artium* aan de artesfaculteit van de universiteit van Leuven. De daarmee verworven titel *magister* effent het pad voor verdere studies: hij studeert verder in Latijn, Grieks en Hebreeuws. Enkele jaren later wordt hij benoemd tot docent in de filosofie. Vanaf 1545, als een echte *workaholic*, start hij met wis- en natuurkunde en medicijnen. In 1550 promoveert hij tot *doctor medicinae*.

Deze man heeft in zijn tijd een enorme reputatie. Hij is de lijfarts van de stad Antwerpen, van de koningin van Hongarije en van de koningin van Frankrijk. Philips de Tweede onderneemt heel wat pogingen om hem als arts aan zich te binden, maar tevergeefs: Johannes Goropius Becanus wil zich wijden aan de filologie. Met dit thema is hij nog steeds beroemd in de Nederlandse taalkunde, want hij wordt de grondlegger van de etymologie. Zijn bekendste stellingen zijn dat het Nederlands de oudste taal van de wereld is, en dat Adam en Eva in Antwerpen hebben gewoond. Het is na te lezen in zijn ruim 1000 foliopagina's tellend levenswerk *Origines Antwerpianae*, dat in 1569 bij Plantijn verschijnt. Laat ik een voorbeeld geven van zijn argumentatie.

De naam Nederlands voor onze taal dateert pas uit de vorige eeuw; in vroegere tijd heet de eenheidstaal gewoonlijk Diets of Duyts. Hierin kunnen we volgens Becanus met ablaut Douts lezen, of liever D'outs, en dat is 'de oudste'. *Voilà*, het definitieve bewijs dat het Nederlands de oudste taal is, is geleverd. Dat Adam en Eva Brabanders waren, ontleent hij aan de etymologische oorsprong van hun namen. Eva bijvoorbeeld moet uit 'eeuw-vat' ontstaan zijn, een vat voor alle eeuwen, het *Ewig-Weibliche*. Wie dat vat vult, is een 'vat-er', kortom een vader. Zo is Noach samengesteld uit Nood en Ach, want hij maakte zich terecht zorgen om de komende nood.

Tegenwoordig kunnen dergelijke inzichten en verklaringen slechts op enige meewarigheid rekenen. 'Becanisme' is volgens De Larousse zelfs een uitdrukking voor 'dwaze etymologische verklarin-

gen'. Toch mogen we niet vergeten dat Becanus in zijn tijd een internationaal gerespecteerd geleerde is; Simon Stevin bijvoorbeeld ondersteunt zijn theorieën (*Verhandeling over de Zwaartekunde*, 1581).

We mogen ons hart vasthouden wat de wetenschap en de praktijk over 350 jaar zal denken over onze jeugdzorgactiviteiten van de 21ste eeuw. We hopen dat latere generaties het ridiculiserende Becanisme niet terugvinden in het huidige beleid en zijn uitvoering, maar ik vrees het ergste.

De verhalen van de geïnterviewde ouderen over het 'rooms-katholieke gesticht' zijn een aaneenschakeling van kommer en kwel, van afzien, van kinderleed, van veel lichamelijke en geestelijke mishandeling van 600 'onverzorgde en behoeftige' kinderen die daar wonen.

Al dacht de jeugdzorg dat zij het goed deed, ieder ziet nu de onmenselijkheid van dat systeem. Pijnlijk is dat de royale kritiek vanuit de samenleving het maatschappelijk geïsoleerde professionele systeem nauwelijks aantast.

Een belangrijke productiefactor voor uithuisplaatsing is de niet meer te hanteren opvoedsituatie thuis. Ambulant is er geen eer meer aan te behalen, het kind kan zich niet meer adequaat ontwikkelen of loopt zelfs gevaar, dus wordt het kind uit het gezin gehaald. Een dergelijke oplossing heeft veel te maken met het er niet tijdig bij zijn, niet tijdig in het sociale milieu willen investeren.

Ook nu nog denken de meesten in de jeugdzorg dat zij goed handelen bij uithuisplaatsingen, alle kritiek van kinderen, ouders en sommige deskundigen ten spijt. Het is voorspelbaar dat de komende generatie genadeloos af zal rekenen met onze generatie jeugdzorgers, die – wetende hoe kinderen en ouders zich voelen bij residentiele opnames – de continuïteit van de eigen sector laat prevaleren. Als we weten hoe kinderen (en hun ouders) lijden bij een uithuisplaatsing, is er dan een principieel verschil met de eerst beschreven situaties die wij met parmantig ingehouden woede kindermishandeling zouden noemen? Hoever staan we af van 'dwaze pedagogische verklaringen'?

Hoe meer je weet over het verleden en het heden, des te sterker je alleen nog bij de toekomst wilt horen.